

Нормативне та договірне регулювання нафтовидобувних правовідносин з іноземним елементом на теренах Східної Галичини другої половини XIX – початку XX століття

Regulatory and Contractual Regulation of Oil Relations with a Foreign Element on the Territory of East Galicia in the Second Half of the 19th - Beginning of the 20th Centuries

Юлія Петрончак¹, Ольга Заяць¹, Руслан Скриньковський²
Yuliia Petronchak, Olha Zaiats, Ruslan Skrynkovskyi

¹ *Lviv State University of Internal Affairs*
26 Horodotska Street, Lviv, 79007, Ukraine

² *Lviv University of Business and Law*
99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.54-3](https://doi.org/10.22178/pos.54-3)

JEL Classification: K40

Received 25.12.2019
Accepted 28.01.2020
Published online 31.01.2020

Corresponding Author:
Yuliia Petronchak
myslytelkayu1@gmail.com

© 2020 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Стаття присвячена дослідженню нафтовидобувних правовідносин із іноземним елементом у Східній Галичині другої половини XIX – початку XX століття через призму нормативних та договірних джерел їх регламентації. Увага приділена як загальному правовому режимові нафтовидобувної справи з огляду на акти коронного австрійського права, так і локальній відомчій нормотворчості та договорам із зазначенням найпоширеніших видів останніх, їх характеризуючих ознак, істотних умов, основ правового статусу сторін, умов настання відповідальності та її видів.

Ключові слова: договірне регулювання; іноземний елемент; нафтовидобувні правовідносини; нормативне регулювання; правова регламентація.

Abstract. The article is devoted to the study of legal relations in oil-production with a foreign element in Eastern Galicia in the second half of the 19th - beginning of the 20th centuries through the prism of normative and contractual sources of their regulation. Attention is paid to both the general legal regime of the oil production business in the view of the acts of the Austrian Crown law, as well as to the local departmental legislation and agreements with the indication of the most common types of the latter, their characteristics, essential conditions, bases of the legal status of the parties, conditions of liability and its types.

Keywords: contractual regulation; foreign element; oil production legal relations; legal regulation.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена подвійною теоретико-прикладною природою предмета наукових пошуків. По-перше, сутність нафтовидобувних правовідносин із іноземним елементом на теренах Східної Галичини другої половини XIX – початку XX ст. (надалі – НПізІЕ), попри їх досліджуваність за допомогою історичних та економічних методів (загальних, спеціальних), осмислювалася в юридичній науці значно меншою мірою, і відбувалося це, як правило, в межах господарсько-правової галузі. Натомість спроби

пізнання даного об'єкта під кутом зору цивілістики в цілому, так і міжнародного приватного права зокрема, практично не здійснювалися.

Враховуючи цей факт, можна стверджувати, що проведення інтегративної міждисциплінарної розвідки на перетині цивілістичної та історико-правової галузі знань є працею доцільною та своєчасною.

По-друге, перманентний розвиток ринкових відносин в Україні, реєстрація іноземних суб'єктів господарювання та динаміка трудової міграції спонукають до аналізу позитив-

ного економічного досвіду недалекого минулого.

Причиново-наслідковий зв'язок між рівнем правової регламентованості певної сфери суспільних відносин та їх успішністю і прогресивністю видається очевидним. Відтак фінансовий інтерес до бітуму Прикарпатського нафтового басейну зі сторони іноземних інвесторів не є випадковим. Він демонструє ефективність та злагодженість тогочасного галицького правового матеріалу. Обґрунтування чи спростування цього факту спробуємо відобразити у викладі основного матеріалу дослідження.

Проведення комплексного дослідження НПізіЕ диктувало потребу аналізу значного пласту правового матеріалу. Для того, аби пізнати джерельні витoki австрійського коронного права необхідно було розпочинати аналіз від феодальних доктрин гірничого права німецькомовного світу – правової системи Бергегаль (німецьке – *Bergregal*, що буквально означає «гірниче регулювання» – авт.), яка заклала засадничі основи у правове регулювання нафтовидобувних правовідносин в Австро-Угорщині.

Закономірно, що значна увага в дослідженні НПізіЕ була сконцентрована навколо цивільного законодавства Австро-Угорщини, в межах якого чільне місце відводилося інституту власності, володіння, договірної права, майнових та речових прав тощо.

Що стосується наукових розробок у окресленій сфері, то було опрацьовано роботи О. Огоньського [1], М. Rosenberg [2, 3], С. Рудницького [4], Е. Till [5], а також модерні студії І. Бойка [6], Г. Лис [7], О. Малюти [8], О. Пасіцької [9] та багатьох інших, включаючи інформацію у [10, 11].

З'ясовано, що в даний час відсутня інтегративна міждисциплінарна розвідка на перетині цивілістики та історії держави і права, яка б давала відповідь на питання про нормативні та договірні основи НПізіЕ.

З метою глибинного і злагодженого пізнання окресленої сфери, методичний інструментарій даної наукової розвідки доцільно згрупувати на певні види, а саме: методичні принципи, методичні підходи, власне методи. Основним серед перших є принцип полідисциплінарності наукового пошуку, тоді як переважаючим методичним підходом є інтеграція.

Щодо методів, то, з метою цілісності сприйняття, їх доречно типувати на: 1) загальнонаукові (методи індукції і дедукції, аналізу-синтезу та опису-характеристики; 2) юридичні (юридико-догматичний та спеціально-юридичний методи); 3) генетичний та системний історичні методи.

Метою дослідження є визначення ступеня нормативної та договірної регламентованості НПізіЕ. Досягнення окресленої мети обумовило вирішення таких наукових завдань:

1. Проаналізувати рівень нормативної регламентованості НПізіЕ, що є показником макрорівневого регулювання питання за допомогою імперативно-диспозитивного методу.
2. З'ясувати ступінь договірної регламентованості НПізіЕ, що є підставою вести мову про мікрорівневе регулювання за допомогою диспозитивного методу.
3. Здійснити спробу компіляції нормативної та договірної регламентованості НПізіЕ задля висновку щодо переважаючих форм правового закріплення даних відносин, їх характеризуючих ознак, істотних умов, основ правового статусу сторін, умов настання відповідальності та її видів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нафтовидобувні правовідносини – особливий предмет правового регулювання, якому в приватному праві Австро-Угорщини відводилося особливе місце. Такий стан речей пов'язаний зі специфікою їх суб'єктно-об'єктного складу, особливості якого впливають із спеціального режиму набуття у користування земельних надр, а відтак – із підвідомчістю даної категорії справ відразу декількох органам влади. Суб'єктами ліцензування нафтовидобутку (надання т. зв. «приволу» – авт.), а також контролю і нагляду над цим процесом були Міністерство юстиції й справедливості, Міністерство сільського господарства, Регіональне гірниче управління у м. Кракові, Нафтова Рада, Господарча комісія у нафтових справах. Складнощі у регулюванні даного типу правовідносин посилювала наявність у них іноземного елемента.

Слід зазначити, що від початку промислового нафтовидобувного промислу в Східній Галичині, головним осередком якого був Прикарпатський нафтовий басейн, доктрини прива-

тного права визначали нафту як особливий об'єкт правового регулювання і не відносили її до загальних гірничих матеріалів.

Де-юре нафтові терени української Галичини, з певними винятками, були власністю українських селян, відданою у коротко- чи довготермінову оренду нафтовим підприємцям.

Норми гірничого права Австро-Угорщини, беручи свої витoki із правової системи Берг-регал (коронного права власності на мінеральні ресурси, що було поширене у німецькомовній Європі), відносили гірничі та дотичні до них матеріали до публічного майна і встановлювали контроль (т. зв. «надзір» – авт.) держави за їх визискуванням.

На думку С. Рудницького: добування нафти цілком відмінне від добування інших гірничих продуктів, по-перше, у зв'язку із високою вартістю процесу, по-друге, у зв'язку із коротким терміном експлуатації техніки, по-третє, із коливаннями економічних показників регіону [4, с. 32].

Разом із тим, у цивілістичній доктрині О. Огоновського: йдеться про те, що нафта, а також сіль (остання становила собою в Австро-Угорщині об'єкт державної монополії), не належали до гірничого регалю, хоч і були видом земної смоли. Відповідно до норм Гірничого Закону: «гірничі матеріали, що до них відносились породи, які містять у собі метал, сірку, алуніт, вітріоль, цемент, графіт, вугілля, землі смоли (нім. *Erdharze* – смоли землі – авт.) набуваються у власність шляхом їх присвоєння через санкціонований державою дозвіл на видобуток» [1, с. 28].

На думку І. Бойка основним нормативно-правовим актом, що забезпечував тогочасне правове регулювання нафтовидобувних правовідносин із іноземним елементом, окрім Конституції Австро-Угорщини 1861 та 1867 років та Крайової конституції для Галичини 1850 року (прийнятої в процесі розробок Ольмюцької Конституції), можна вважати інкорпорований *Codex Austriacus* 1704 року [6, с. 90].

Як звід законодавства, в тому числі приватно-правового, важливу роль відігравали Кодекс вексельного права 1763 року, Йозефінський кодекс законів 1787 року, Цивільний кодекс Австрії 1811 року, Цивільний кодекс Галичини 1797 року [6, с. 90, 92–93].

Важливими в контексті розробки окресленої проблеми були положення, закріплені у таких розділах Другої частини Цивільного кодексу Галичини 1797. Його укладач Я. Довган наводить перелік розділів та глав акту, окремі з яких торкаються проблематики нафтовидобувних та нафтопереробних правовідносин, а саме: другий та третій («Про володіння» та «Про власність» відповідно), дев'ятий («Про сервітути чи права користування чужими речами»), 12 («Про об'єднання власності і інших речових прав»), а також перший розділ Третьої частини, де йдеться про договори загалом [11, с. 248–251].

Не останнє місце в контексті правового регулювання НПізіЕ відводилося звичайній системі міжнародного торговельного права *Lex mercatoria*.

На думку Г. Лис: дане джерело, як акт м'якого права, «в очах транснаціонального комерційного співтовариства є зручнішим та більш справедливим засобом правового регулювання приватно-правових відносин, торгового характеру, які виникають між учасниками цього співтовариства» [7, с. 223]. Зазначені властивості стали запорукою впровадження у австрійське коронне гірниче право таких заasad як: особистий закон юридичної особи (*lex personalis*), «закон місця знаходження майна (*lex rei sitae*), принцип неухильності виконання договорів (*pacta sunt servanda*)» [7].

Говорячи про правовий режим регулювання правових відносин у сфері нафтовидобутку із іноземним елементом, можна виокремити чотири основні періоди становлення нафтовидобувної справи у Галичині.

Найбільш ранній із них завершується 1862 роком. На даному етапі розвитку правового регулювання нафтової справи наукові розробки, спрямовані на окреслений об'єкт дослідження, були закріплені у декількох трактатах, що містили провідні тогочасні концепції, серед яких основними можна вважати погляди Г. Рачинського, де автор згадує про життєві води та газові родовища біля підніжжя Карпат. Автор також вводить в обіг поняття «води бітума» (лат. *aquis bituminosis* – авт.), маючи на увазі не що інше, як поклади нафти [10, с. 109].

Період від 1862 по 1907 роки пов'язаний із прийняттям низки важливих нормативно-правових актів, серед яких: Розпорядження

Міністерства юстиції та справедливості від 15 квітня 1907 року та Міністерства сільського господарства від 20 квітня 1907 року про створення Господарчої комісії у нафтових справах; Розпорядження старости Нафтової Ради від 30 червня 1904 року; Інструкція щодо нагляду за процесом та робітниками; Розпорядження щодо копалень, видане Регіональним гірничим управлінням у м. Кракові щодо міста Дрогобич, Розпорядження старости Нафтової Ради щодо копалень земного воску; Статут крайової гірничої школи міста Борислава.

Четвертий період припадає на 1907–1914 роки, для якого характерним було поступове зменшення обсягу австро-угорського капіталу унаслідок назрівання політичної ситуації, в той час, коли іноземний інвестор залишався фінансово спроможним. Все це призвело до поступового витіснення національного інвестора та переходу на відносини із переважно зовнішніми інвестиціями та іноземним елементом. Незначна кількість дрібних нафтових підприємств, що все ж залишалися у власності резидентів Австро-Угорщини перед її відступом зі Східної Галичини, була фізично ліквідована, разом із видобутою нафтою та нафтовидобувним обладнанням.

У тому, що поступово місцевих підприємців витіснив іноземний інвестор було декілька причин, серед яких першими можна назвати соціально-економічне невдоволення, назрівання революційної ситуації, а в подальшому події війни, теренами якої була Східна Галичина і яка, відповідно, зазнала значного економічного удару.

Перспектива галицької самостійності була привабливою для інвестора, натомість її входження до складу Другої Речі Посполитої виглядало менш оптимістично. Як зазначає С. Рудницький: «це було пов'язано із «галицькою автаркічністю» [4, с. 37] – можливістю самозабезпечення лісовою, хліборобською, скотарською продукцією, і навіть експортом. Порівняно із Польщею, це було запорукою зовнішнього та внутрішнього спокою».

Такий стан речей зумовив рух великих капіталів, основними серед яких були англійський та французький, дещо в меншій мірі – бельгійський та німецький. Проте безпосередня вказівка на те, що Східна Галичина не залишиться самостійною, а ввійде до складу Другої Речі Посполитої змусили інвесторів

переадресувати кошти в бік румунських нафтових покладів. І все ж, все це відбулося не відразу, а іноземний елемент був постійно присутній у Східній Галичині в більш-менш значущому обсязі.

Як зазначає О. Малюта: одними із перших на промислового рівні видобували нафту англійські підприємства *Fanto, Fareck, Mac Sntosh ta Galicja, Premier Oil and Pipe Line City, Anglo-Schodnica Oil Fields, Britisch-Austrian Oil Investment City, Carpathian Oil City, Central European Oilfields City, European Oilfields City, Eastern Carpathian Oil City, General Oilfields of Galicia, Mid European Oil City, Ratoczyn (Galicia) Oil City, Schodnica (Galicia) Oil City* [8, с. 88–89]. Функціонували вони на підставі договору об'єднання з метою заробітку.

Окрім цього, створювалися акціонерні товариства, такі як АТ «Братів Нобель», *Lechita, Polski Pzemysl Naftowy, Ropol, Oley Skalny*. Було зареєстровано й спільні «галицько-іноземні» підприємства, такі як *Mac Garvey* (згодом «Галицько-Карпатське нафтове товариство»), Ганноверсько-Галиційське товариство тощо [8, с. 88].

Відповідно до статистичної добірки, що відображена у праці О. Малюти: у Прикарпатському нафтовому басейні станом на 1885 рік було 41 велике і 86 дрібних, а у 1890 р. – 59 великих і 30 дрібних підприємств. У 1896 році діяло 7 австрійських фірм, 4 бельгійських, 4 голландських, 3 французьких, 3 німецьких із загальним капіталом 45 млн. крон, а вже в 1902 р. у нафтовій промисловості Галичини працювало 102 підприємства з австро-німецьким капіталом. Станом на 1912 рік капіталовкладення у нафтовидобувну промисловість становили: австро-німецькі – 100 млн. крон, англійські – 75 млн. крон, німецькі – 45 млн. крон, французькі – 40 млн. крон, американські – 8 млн. крон, бельгійські – 4 млн. крон [8, с. 88–90].

Зазначивши обсяг та темпорально-просторові особливості, тут слід вказати також і на організаційно-правові форми, що опосередковують нафтовидобувні правовідносини із іноземним елементом.

По-перше, це власне нафтовий договір, або нафтовий контракт у класичному сенсі цього слова, однією зі сторін якого була держава.

E. Till зазначає, що такий договір характеризувався переданням у довготермінову (за-

звичай на 25 років) оренду земельної ділянки, задля їх експлуатації з метою пошуку, видобутку та використання нафтових порід, земляного воску (озокериту) тощо [5].

Відповідно до аналізу нормативно-правового матеріалу, проведеного М. Розенбергом: власник нерухомості, тобто ділянки бітуму, що надана у експлуатацію, отримував: 1) одноразову виплату, що вносилася в момент укладення договору та відіграла роль своєрідної застави, а у випадку передчасного розірвання договору, залишалася у бюджеті держави; 2) щорічні виплати за шкоду, яка була завдана бітуму, що вимірювалася кількістю поверхневих чи глибоких ушкоджень на один квадратний метр земельної ділянки, а також за демонтаж чи пошкодження споруд власника, які розміщувались на території, що відведена для пошуку і видобутку нафтових порід та земляного воску та своїм розташуванням могли перешкоджати даній діяльності; 3) так званий «відсоток брутто», що здебільшого варіював у межах 10–20 відсотків, у грошовій або натуральній формі, тобто відсоток із прибутку; 4) в окремих випадках держава, як власник, отримувала також так звані «шибові» (польською *szub* – вал – авт.) за спорудження кожного нового нафтового валу [2, с. 48].

Другим із видів договору, що опосередковував НПізіЕ був так званий договір буріння, або ж «договір акордовий», на який також вказує М. Розенберг: як на правочин, «що укладався між особою яка є власником бітуму з одного боку і бурильником з іншого. Відповідно до змісту даного договору бурильник зобов'язаний у встановлений договором строк вносити плату за користування бітумом, розмір якої, як і строк є істотною умовою, що визначена у договорі» [2, с. 49].

Загалом, предмет, тобто набуття у користування чи власність конкретної ділянки бітуму, строк – визначені в договорі часові межі, та ціна – розмір плати, (як правило одноразової – за набуття у власність, та регулярної і багаторазової – за набуття у користування), були істотними умовами як першого, так і другого виду договору. Звичайними умовами договору також були частота та глибина свердління.

Третій тип договору, це договір так званий об'єднання, або спілки, в межах якого двоє

або більше осіб, укладають контракт задля спільної реалізації власних прав.

У випадку НПізіЕ мав місце договір об'єднання з метою заробітку (польською *spojka zarobkowa* – авт.). Його ознаками були консенсуальність, оплатність та нотаріальне посвідчення. Прибуток у договорі об'єднання із метою заробітку, як правило, ділився у ідеально рівних частинах.

Таким чином, договір об'єднання з метою заробітку передбачав наявність спільного інтересу та спільного капіталу, або ж зареєстрованого фонду, що становить собою первинний капітал.

З огляду на концепцію речової цивілістики *E. Till*, договори об'єднання з метою заробітку поділялися на: «1) партикулярні, коли особа передавала лише частину свого майна; 2) спеціальні, коли особа передає спеціально визначені майнові об'єкти; 3) універсальні, коли особа віднесла до капіталу об'єднання усе своє майно» [5, с. 70].

За невиконання умов договору щодо видобутку нафти та порушення нафтового законодавства в цілому мало місце настання відповідальності, яка вимірювалася переважно у вигляді накладення грошових стягнень. Умови настання такої приватно-правової відповідальності передбачалися у самому договорі.

Як зазначає М. Розенберг: публічно-правова відповідальність за таке порушення, як «відмова уповноваженій для проведення контролю службовій особі у доступі до проведення огляду копальні з отримання інформації щодо поточної динаміки процесу, ненадання інформації, або подання неправдивої інформації такій особі каралася штрафом у розмірі 10-100 корон. Створення фізичних перешкод для проведення контролю, а тим більше, якщо таке траплялося повторно, каралося штрафом у розмірі від 20 до 200 корон» [3, с. 118].

Отже, особливості регулювання правовідносин у сфері нафтовидобутку у просторовому вимірі вдавалося регламентувати як на макрорівні (норми австрійського коронного права та імперських кодексів), так і на мікрорівні (акти локальної, відомчої нормотворчості).

Такий стан речей став причиною того, що, попри відсутність властивого другій половині ХХ століття значного розгалуження міжнародного-правового нормативного матеріалу,

дана сфера суспільно-економічних взаємин була належним чином регламентована. Інститут договірної права, в свою чергу, вдосконалив цей стан речей, ставши засобом охорони майнових прав та інтересів резидентів Східної Галичини зокрема, Австро-Угорщини іноземних суб'єктів.

Результатом такого правового забезпечення стало, на думку О. Пасіцької: входження Східної Галичини в лідери світового видобутку [9, с. 5–8].

ВИСНОВКИ

Нормативному регулюванню НПізіЕ був властивий змішаний, тобто імперативно-диспозитивний метод владного впливу. В основі правової регламентації зазначених відносин був синтез правової доктрини Бергрегал, правової системи *Lex mercatoria*, актів коронного австрійського права конституційного та цивілістичного напрямів, а також локальна відомча нормотворчість місцевих уповноважених органів (здебільшого це акти Регіонального гірничого управління в м. Краків та Нафтової Ради).

Договірний спосіб регулювання НПізіЕ закономірно характеризувався диспозитивним методом. З-поміж згаданих у статті видів договорів, що опосередковували НПізіЕ найпоширенішими був договір держави та договір об'єднання з метою заробітку. Акордовий договір застосовувався дещо рідше. Основною відмінною рисою між цими договорами був статус учасників правовідносин та факт передачі ділянки бітуму чи то у власність, чи лише в користування.

За своїми характеризуючими ознаками тріада вищезазначених договорів вирізнялася консенсуальністю, оплатністю, дво- або багатосторонністю, потребою нотаріального посвідчення.

Істотними умовами даної групи договорів був предмет, строки та ціна договору, до звичайних умов часто відносили глибину та частоту свердління.

З істотними умовами договору безпосередньо пов'язаний правовий статус учасників НПізіЕ, що впливав із взаємокореспондуючих прав та обов'язків щодо передачі об'єкта у користування, а також своєчасної оплати у визначеному договором розмірі.

Що стосується відповідальності сторін, то її публічний аспект торкався, в першу чергу, загального режиму набуття бітуму в користування, а також взаємин із владними органами, тоді як приватний аспект стосувався неухильності виконання своїх зобов'язань стосовно контрагента договору, в якому і формулювалися умови її настання.

Поєднання нормативного (імперативно-диспозитивного) та договірної (власне диспозитивного) методів правового регулювання суспільних відносин дозволяло формулювати загальні «правила гри» для учасників нафтовидобувної справи і, разом із тим, максимально гнучко адаптовувати їх під конкретну правову ситуацію. Такий стан речей став причиною значного зростання обсягу іноземного капіталу (англійського, французького, німецького, бельгійського, голландського) у НПізіЕ, а також спроможності вивести показники регіону й імперії в трійку світових лідерів.

В контексті подальших наукових розробок окресленої тематики було б актуально більш детально дослідити компетенцію та повноваження владних органів, що створювали та застосовували право у сфері НПізіЕ (Регіональне гірниче управління в м. Краків, Нафтова Рада, Господарська комісія у нафтових справах).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Ohonovskyi, O. (1897). *System avstryiskoho prava pryvatnoho (T. 1: Nauky zahalni i pravo rичeve)* [Austrian Private Law Systems (Vol. 1: General Science and the Law of the Right)]. Lviv: Stebelskyi P. (in Ukrainian)
[Огоновський, О. (1897). *Систем австрійського права приватного (Т. 1: Науки загальні і право річеве)*. Львів: Стебельський П.].
2. Rosenberg, M. (1908). *Kodeks naftowy (T.1)*. Krakow: Księgarnia Leona Frommnera. Retrieved from <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/5831?id=5831>

3. Rosenberg, M. (1913). Kodeks naftowy (T.2). Krakow: Księgarnia Leona Frommera.
4. Rudnytskyi, S. (1922). *Nafta Skhidnoi Halychyny* [Eastern Galicia Oil]. Viden: Adria (in Ukrainian) [Рудницький, С. (1922). *Нафта Східної Галичини*. Відень: Адрія].
5. Till, E. (1888). *Wykład prawa rzeczowego austriackiego*. Lwów: Nakładem Księgarni Seyfartha i Czajkowskiego.
6. Boyko, I. (2013). *Pravove rehuliuвання tsyvilnykh vidnosyn na ukrainskykh zemliakh u skladi Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (1772–1918 rr.)* [Legal regulation of civil relations in the Ukrainian lands under Austria and Austrohungary (1772-1918)]. *Visnyk of the Lviv University. Series Law*, 57, 88–96 (in Ukrainian) [Бойко, І. (2013). Правове регулювання цивільних відносин на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*, 57, 88–96].
7. Lys, H. (2012). *Lex mercatoria yak pravo, yake zastosovuietsia mizhnarodnym komertsiiynym arbitrazhem dlia rozghliadu sporu po suti* [Lex Mercatoria as the Law Applicable to International Commercial Arbitration for Dispute Settlement ad Rem]. *Universytetski naukovy zapysky*, 4, 221–226 (in Ukrainian) [Лис, Г. (2012). Lex mercatoria як право, яке застосовується міжнародним комерційним арбітражем для розгляду спору по суті. *Університетські наукові записки*, 4, 221–226].
8. Maliuta, O. (2013). *Ukrainskyi rynek v ekonomichnykh systemakh Rosiiskoi ta Avstro-Uhorskoj imperii druhoj polovyny XIX — pochatku XX st. (na prykladi tsukrovoi ta naftovoi promyslovosti)* [Ukrainian market in the economic systems of the Russian and Austro-Hungarian empires of the second half of the XIX - beginning of XX centuries. (on the example of the sugar and oil industries)]. *Storinky istorii*, 35, 80–92 (in Ukrainian) [Малюта, О. (2013). Український ринок в економічних системах Російської та Австро-Угорської імперій другої половини XIX — початку XX ст. (на прикладі цукрової та нафтової промисловості). *Сторінки історії*, 35, 80–92].
9. Pasitska, O. (2019). “Lvivskyi Manchester” i “Halyska Kaliforniia”: sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainsiv Halychyny (20–30-ti roky XX) [“Lviv Manchester” and “Galicia California”: Socio-Economic Activity of Ukrainians in Galicia (20-30s of XX Century)]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy (in Ukrainian) [Пасіцька, О. (2019). «Львівський Манчестер» і «Галицька Каліфорнія»: соціально-економічна діяльність українців Галичини (20–30-ті роки XX ст.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України].
10. Rzączyński, G. (1721). *Historia naturalis curiosa regni Poloniae, magni ducatus Lituaniae, annexarumque provinciarum*. Sandomiriae: typis Collegii Soc. Jesu.
11. Dovhan, Ya. (Ed.). (2017). *Tsyvilnyi kodeks Halychyny 1797 = Bürgerliches Gesetzbuch für Galizien*. Ivano-Frankivsk: Moris Grup (in Ukrainian) [Довган, Я. (Ред.). (2017). *Цивільний кодекс Галичини 1797 = Bürgerliches Gesetzbuch für Galizien*. Івано-Франківськ: Моріс Груп].